

Kultuur > Teater

Tellijale

KULTUURIS KUUM > Katariina Unt katsetab «3ÕEGA» näitlejatöö piire

Kuula 20:14

Liisbeth Kala, näitleja
25. november 2023, 00:01

Katariina Unt ei pea näitlejana enam mõnda aega oma peamiseks tööks kitsalt rolliloomet, vaid loomet laiemas tähenduses. Näitleja ei ole ainult millegi või kellegi käsutuses ja kasutada, ütleb Unt. Näitleja on omaette looja. — Foto: Sander Ilvest

Näitleja, lavastaja ja õppejõud ütleb, et tahab olla elu lavastaja, mitte pelgalt reageerija

Kultuur

Sõda Maailm Majandus Sport Arvamus Kultuur Teadus TV Elu24 Tervis Veel

saab selle suures maaagi ette võtta

Tal on tunne, et oleme juba ammu kohal. Me ainult ei mäleta, kust tulime ja kus kokku saame

Hunti kohtab metsas harva ja Unti kohtab meedias harva. Küllap seetõttu, et näitleja-lavastaja-õppejõud Katariina Unt eelistab ehedat sisu välisele glamuurile. Niisamuti keskendub Ekspeditsiooni uus lavastus «3ÕDE» Tšehhovi vormi tagaplaanile lükates kontseptuaalsele otsingule.

Oleme kokku puutunud Viljandis eelkõige õpetaja-õpilase, aga ka lavastaja-näitleja rollis. Seekord kohtume Tallinnas, et vestelda loomingust ja teispäevasest esietendusest.

Siia tülles mõtisklesin, kust sa oled tulnud ja kus praegu oled. Meenus su enda ütlus, et sul on tunne, nagu oleksid elanud mitu elu.

(Naerab.) Jah, olen nii öelnud.

Mitmes elu praegu käsil on? Missugune ajajärk?

Ei oska öelda, juba päris mitmes. Arvatavasti järgmine elu hetkest, kui ma selle mõtte välja ütlesin.

Miks ma sellist väljendit kasutan, on sellepärast, et kogen ja tajun oma elu nii totaalselt, nii terviklikult, täiuslikult. Mu elud on midagi enam kui üks periood, mis muutub ja teiseneb. Praegu tunnen, et olen kuskil vahepeal, üks jalg on ühel kaljunukil ja teine jalg on teisel. See elu on ühest küljest paratamatu ja teisest küljest tahaks ikkagi olla selle elu lavastaja, mitte pelgalt reageerija. Keeruline on neid omavahel tasakaalu viia. Aga ma pean ühe neist kaljunukkidest valima, et saaks edasi minna.

Kuigi sinna sügavikku hüüda: olen põlenud, põlenud, puupaljaks! (Viide Tšehhovi «Kolmele öele» – L. K.) See on ka ikka päris hull tunne.

Seal kohas, kus sa praegu elus oled, kas seal joonistub välja mõni kindel teema, millega sa isiklikus või loomingulises plaanis tegeled?

Jah, joonistub küll. Võin ausalt välja öelda, et olen rärgelt üle töötanud. Kaks täiesti hullumeelset koroonaaastat Viljandi kultuuriakadeemias, terves ühiskonnas, ja Paide Teatri eelmise meeskonna lahkumine mõjusid mulle ootamatult rängalt. Kurvastamine kestab siiani.

Samas pole mu läbipõlemistunne kuidagi traagiline. See on aus tunne. Läbi põlenud – ilus sõnade kombinatsioon – see on omamoodi võimetus. Selles on mingit laadi potentsiaal, millesse tuleb sisse vaadata, sellega tegeleda. Väga uudishimulik olen! Sest see tähendab mulle midagi inimesena, aga ka loojana, kunstnikuna. Eks ma vaatan, missugune võimetus või siht mu olukorrast välja koorub.

Näitleja, lavastaja ja õppejõud Katariina Unt. — Foto: Sander Ilvest

Kas inimestele, kes põlevad loominguliselt nii kõrge kraadiga, on selline läbipõlemine vältimatu ja käib tööga käsikäes?

Saan rääkida ainult enda eest, sest see on väga individuaalne kogemus.

Ma mõtlen, et loominguline pühendumine on seotud ambitsioonidega, sellega, mida ma tahan. Kuhu latt tõsta või mida tahta saavutada? Ja kuidas siis oma ambitsioone täide viia, mida peab panustama? Kui mingil tasandil ei ole enda soovide, tahtmiste, ambitsioonide ja võimalikkuse tasakaal selline, mis väga pikalt kannab, siis muutuvad ebakõlad liiga suureks ja mingil hetkel kehaline või psüühiline jaks katkeb.

Ma ei ole varem nii selgelt tajunud, et olen läbipõlenud. Varem olen tundnud end teistmoodi oma loomingulistes protsessides. Teatrites töötades, vabakutselisena töötades, lavakas õpetades, filme tehes. Enese eest ei olegi kuhugi põgeneda. Tuleb endale otsa vaadata. Ja päriselt ka näha ennast.

Ühiskonnas on sõjad, kriisid, kollektiivne rabeledus ja hirm. Kuivõrd on sinu seisund kooskõlas maailma vibratsiooniga?

No vägagi. Minu jaoks on ajastu muutunud. Seda elu, mis oli enne sõda, ei tule kunagi tagasi. Alles nüüd saad aru, mis elu see oli. Kuhu varjuda õhurünnaku korral? Mitte ainult minul pole alanud uus elu, vaid meil kõigil. Nüüd on käes üks teine reaalsus, mille muutmine ja rahunemine võtab palju aega.

Jah, praeguses uues ajastus elamine on hästi kurb. Mul on lootusetuse tunne. Hoian ennast uudistega kursis, räägime nendest asjadest kodus. Mind ei aita, kui keerulised ja rasked teemad endast eemale hoian.

Ka «3ÕDE» lavastades tegelen sõja teemaga. Millisesse konteksti see lavastus sattus... sellist asja ei mõtle välja. Et algab sõda ja siis teed

Tšehhovi «Kolm öde». See on elu paradoks.

Sõjajaeelses elus sain öelda, et olen õnnelik. Seda sügavat äratundmist ei väaranud väga miski. Nüüd on minu tunne drastiliselt muutunud, ma ei saa praegu öelda, et oleksin õnnelik. Jah, mul on väga õnnelikke hetki, neid on palju, kasvõi see kohtumine sinuga.

Et mul ei ole enam õnnelik-olemise tunnet, ei tähenda seda, et oleksin õnnetu. See aktiivsus – hoida end kursis, kuidas maailmal läheb – on oluline, sest ma olen osa sellest. Ma olen inimesena põhjus ja tagajärg. Ma lähen närvi. Mind ajavad asjad närvi. Mõtlen, et see on vajalik tunne, üldse mitte halvas mõttes. Tajumine, et ajab närvi, hoiab aktiivsesena, sest siis saab selle suhtes midagi ette võtta.

Vahel mõtlen, et kui maha rahuneda, minna loodusesse, elada rahulikult, tasakaalus, harmoonias – mida oleks meil siis kogeda kunsti kaudu.

«3ÖDE»

- Teatri Ekspeditsioon lavastus
- Tekst Katariina Unt, Ester Kuntu, Maria Paiste, Anumai Raska
- Lavastaja Katariina Unt
- Kunstnik Kristel Maamägi
- Valguskujundaja Siim Reispass
- Helikujundaja Ekke Västrik
- Dramaturgiline tugi Laura Kalle
- Osades Ester Kuntu, Maria Paiste, Anumai Raska
- Esietendus 21. novembril Kumu auditooriumis

Ütlesid, et tahad asetada end elus lavastaja positsioonile.

Mõtisklen, kas kunstnikku ajendabki looma seesama lootusetus?

Kui tegin «Kosmilisi saialilli» VAT Teatris, sõnastasin enda jaoks, miks ma seda lavastan. See oli: lootus sureb esimesena. Sest seejärel peab inimene hakkama oma peaga mõtlema. Vaatasin trafaretse ja väga inimliku ütluse, lootus sureb viimasena, sisse ja hakkasin sellele vastu. Et mis juhtub, kui lootus sureb esimesena?

Me satume seisu, kus oleme sunnitud midagi tegema. Nii inimlikul kui ka loomingulisel tasandil. See mu lootusetuse tunne paneb mind edasi mõtlema, et millele ma õigupoolest loodan. Et elu läheks paremaks? Et ma oleksin parem inimene? Et mul läheks hästi? Et ei oleks nii palju kannatusi? Et ei oleks nii palju kurjust? Et ei oleks sõda?

Mina muudkui loodan, aga kes vastutab? Mida teha selle lootusega?

Kas ei ole hoopis vastupidi, et elu ongi hästi. Ongi liiga hästi ja me ei saa aru, et oleme juba ammu üle piiri. Oleme üleliigsed. Kuhu me siis teel oleme ja kas meil on üldse võimalik kuhugi jõuda? Mul on tunne, et oleme juba ammu kohal. Me ainult ei mäleta, kust me tulime ja kus me peame kokku saama, mis koht see on.

Kuidas sul see käib, mis ajendab üht näitlejat üha uuesti lavastama? Kas lavastaja roll võimaldab suuremat vastutust?

See vastutamise värk on muidugi vastik, see ei ole päris see, mida ma lavastades taga ajan ja ihalen. Aga selle ma-loodan-tunde pealt ainult ei lavasta, tuleb ikkagi vastutada ja ma tahan vastutada.

Minu lavastamise impulss on väga erialane. Lavastamine võimaldab mul näha näitleja potentsiaali laiemast ja terviklikumast aspektist. Ma ei pea näitlejana enam mõnda aega oma peamiseks tööks kitsalt rolliloomet, vaid loomet laiemas tähenduses – mis on näitleja loome, milliseid otsinguid see sisaldab? Ja milliseid vastuolusid? Ma tegelen näitleja kui fenomeniga.

Impulsid ja võimalused, mis on mind lavastamise juurde viinud, on olnud mu jaoks väga loogilised. Lavastamine kui akt ei ole olnud asi iseeneses, et tahaks ja teeks. Väga selged erialased otsingud on viinud mind selleni, et võtan vastutuse terviku eest, sest nii saan ennast näitlejana laiemalt mõtestada ja kogeda. Muidu olen enda jaoks ikka kandiline, aga nii väga tahaks aru saada veel mingisugusest geometriast!

VAT_NISA_reklaamklipp

Avastasin ETV arhiivist 2011. aasta saate «OP», kui teil oli parasjagu VAT Teatris käsil «Nisa». Mõtted, mida sa tollal jagasid, viisid mind äratundmisele, et see liin, mida oled ajanud pedagoogina Viljandi teatriõppes, aga ka lavastajana «Kosmilistes saialilledes», «Toatüdrukutes», nüüd «3ÕES»...

Sa oled ju isegi «Klaasist loomaeda» näinud, mis on haruldane, sest noorem generatsioon pole mind laval esinemas enam näinud.

"Klaasist loomaaed"

... just – ka «Klaasist loomaaias». Sa sõnastasid selle umbes nõnda, et sellel, mis sa oled ja mida teed, on suurem mõõde kui pelgalt ajaline. Mulle näib, et otsing selle suurema mõõtme järele on sinu juures olnud pidev. Või sõnastaksid selle praegu teisiti?

Ega ma midagi uut ei kosta. Kunstil on mõõtmed. Kunst ei ole pelgalt praktiline asi, asjatamine. Selles ongi konks, et ka kunstnikuga tuleb tegeleda, temasse peab süvenema, teda mõtestama. Sest ta muutub, ta muudab. Näitleja üldistusvõime on tõesti see, mis mind inspireerib. Näitleja ei ole ainuüksi millegi või kellegi käsutuses ja kasutada. Ta on omaette looja, ta on – võiks olla – iseseisev oma kunstis.

Aga võin ka proosalisemalt sõnastada, et mul hakkas mingil hetkel tööl igav, mulle hakkas tunduma, et seda kõike on kuidagi vähe, et ma tahan rohkem, et ma saan rohkem pakkuda. Ja kui ma räägin «mina», siis ma mõtlen «meie».

Sama tundega nagu sulle otsa vaatan, vaatan oma teisi kolleege, oma näitlejaid trupis, mõte on sama. Ma tahan osata seda tunnet mingis vormis kokku pakkida. Ma usun, et see on võimalik. Sellepärast lavastan.

Mõned haagivad, mõned ei haagi. Mõnega tekib mõttekaaslus, mõnega ei teki. Aga see tung on minus tõepoolest alles ja pressib edasi.

Su lavastusi silme eest läbi lastes võib järeldada, et su lavastajakäekiri lubab justnimelt näitlejal fookusesse tõusta. Lavastajana oskad eemaldada üleliigse ja olmelise, et näitleja saaks teha oma tööd. Ja ometi oskad ise näitlejana filigraanselt orienteeruda ka selles teises maailmas, kus on palju piiranguid ja fikseeritud arusaamu.

Nojah, ma pean ütlema, et need aastad ääremaal Viljandis õpetamist on andnud mulle privileegi olla tavapärasest teatrimaailmast veidi eemal. See aeg on mulle võimaldanud uutmoodi enesearengut. Nüüd saan öelda, et olen intuiitiivselt selle poole liikunud kogu aeg, tasapisi. Et ma mõtlen näitlejast kui isiksusest oma loomingus.

On kolleege, kes ütlevad, et neid näitleja kui isiksus ei huvita, vaid ainult tema esinemise, tema rollilooma ja loojutustamise meisterlikkus, tema kehastamise meisterlikkus. Et see, mida näitleja inimesena mõtleb või teeb, mis tema teemad on, ei ole oluline.

Eks ongi erinevad arusaamad, koolkonnad ja traditsioonid. Minu jaoks on just näitleja isiksus see, mis selle kunsti huvitavaks teeb.

Selles mõttes on mulle etenduskunst hakanud meeldima, sest see laseb isiksusel avaneda ja ilmned, seal ainult käsitööoskusega välja ei kann. Etenduskunstis annab autoripositsioon suurema vastutuse, aga ka suuremad kohustused kui ainult oma rolli tegemine. Töötatakse teemadega, üldistusjõuga, nendele otsitakse lahendusi, riskitakse.

Kas teatrikunsti tähendus on Viljandis sinu jaoks pöördumatult muutunud?

Tead, ma kahtlustan küll, et see on pöördumatu. Viljandi aeg on sundinud mind enesega leppimisele ja arusaamisele, et oma otsingutesse saingi täielikult sukelduda ainult Viljandis.

Viljandisse minek seitse aastat tagasi oli kompromiss. Võtsin teatrikunsti õppejõu koha vastu kaine arvestusega, sest mul polnud sel eluhetkel midagi muud. Tahtsin uuesti teatrisse tööle saada, sest vabakutselise elu ei võimaldanud mul oma kutsele pühenduda.

Näitlejaõppe nägemus, mida olen püüdnud Viljandis ellu viia, lähtub sellest kontekstist. Ma uurin näitleja potentsiaali ja omadusi etenduskunstis. Teisisõnu inspireerib mind psühholoogiline näitlejameisterlikkus eri meediumides, kus rollilooma ja näitlemine on vaid üks aspekt.

Toon ühe näite. Mul olid hiljuti filmivõtted. Ühel hetkel tekkis võtteplatsil olukord, kui režissöör tahtis midagi saavutada minuga seoses ja ei jäänud päris rahule. Lõpuks lipsas tal üle huulte, et ärge ma tehku seda näitlemise asja.

Mul kihvatas korraks, tekkis sisemine vastuseis, et mis mõttes, ma olen ju näitleja?! Selleks sa mu ju valisidki, et ma teeksin seda näitlemise asja, sest ma oskan seda! Ja nüüd siis ära tee seda näitlemise asja!

Aga ma sain väga hästi aru, mida ta silmas peab. See oli väga õige märkus. Pidin tunnetama mängitavat hetke uuesti ja täpsemini, umbes nii, nagu kuulatad, et tabada õiget nooti. Asi ei ole näitlemises, kuigi seda näitlejast eeldatakse.

Milles siis asi on? Ma vastan, et kõiges muus, ainult mitte näitlemises. See muu tuleb näitlejal ise leida, sellega tuleb tegeleda pidevalt, kogu aeg uuesti. See loob aktiivsuse, kus saab töötada tötundega, kõik võimalused on laual, kuid ükski lahendus pole justkui õige. Näitlemise

asi on võlts. Ja võlts ei arene, nagu ütles tabavalt ühes [Sirbi intervjuus](#) režissöör Rainer Sarnet.

Milline on tänapäeva noore kunstniku roll ühiskonnas pedagoogi pilgu läbi? Mis väärtust need inimesed kannavad?

Väärtuslikud on nende ambitsioonid. Noored autoripositsiooniga kunstnikud on väga olulised, sest tundub, et nad mõtestavad elu omamoodi. See ei pruugi alati meeldida. Nad riskivad kõvasti, oma naha ja karvadega, tihti sellegagi, mis on neile kallis või turvaline. Nad tulevad kodust välja, oma turvatsoonist välja. Nad tulevad ja aitavad mõista, millel on lootust.

Meil on vaja neid noori. On oluline, et tahetakse midagi enam, midagi teist, et tehakse, tahetakse, võetakse asju ette. Et on tahe teha omamoodi. Ja siis avastatakse, milline see omamoodi on, kuidas selleni jõuda.

«3ÕES» astuvad lavale Ester Kuntu, Anumai Raska ja Maria Paiste. «3ÕDE» ei ole üks ühele Tšehhovi näidend. Lavastaja Katariina Unt uurib sellega oma lavastusmeetodit – kas seda annab edasi arendada ja kas see võimaldab näitlejatel oma tööd uues arusaamises avastada. — Foto: Herkko Labi

Omamoodi lähenemist nõuab ka lavastus «3ÕDE». Nüüd, esietenduse eel – milles seisneb selle materjali ja protsessi olulisus?

Eks ma otsin ja avastan seda igas proovis uuesti. Imestan ja imetlen oma näitlejaid ja Ekspeditsiooni meeskonda. See oleks võinud jääda ka tegemata. Aga näitlejad ütlesid «jah», siis ütles juba Ekspeditsioon «jah».

See lugu löikab iga prooviga üha sügavamale. Kas selles maailmas, kus mees sõdib, on naisele kohta? Kolme noore naise tõlgenduses on see küsimus erilisel aktuaalne.

Minu jaoks on selle näidendi põhiteema küsimus, kas idee inimesest on läbi kukkunud. Ma arvan, et on. Aga see on hirmus äratundmine.

Mulle ei meeldi inimene, idee inimesest. Aga kui ei meeldi, mida siis teha? Anda inimesele lootust, aga millist? Elada ju tuleb.

On oluline, et inimesed tegelevad nende küsimustega oma kunstis. Ja ma usun, et on oluline, et me seda lavastust just praegu teeme.

Aga tehnilisest aspektist uurin ma Tšehhovi «Kolme õde» tekst-kui-partituur-meetodil.

Milles see sinu meetod seisneb?

Lihtsustatult algab näitleja rollilooma selle meetodiga mitte oma tegelase tekstist, vaid näidendist kui terviktekstist. Näitleja saab võimaluse luua oma rolli tekst läbi kõige, mis autor on kirja pannud, mitte ainult oma tegelase ridu pidi. Nii loob ta ühtlasi lavastusele uue alusteksti.

Meil on kolm rolli: Irina, Maša ja Olga, keda mängivad Anumai Raska, Ester Kuntu ja Maria Paiste. Nende rollide kaudu ehitab meie lavastus üles kogu Tšehhovi «Kolme õe» maailma. Näitlejate loodud rollid ja uus alustekst moodustavad eelkontseptsiooni, millest hakkab lähtuma omakorda lavastaja.

«3ÕDE» ei ole üks ühele Tšehhovi näidend. Mina lavastajana uurin oma meetodit, et kas seda annab edasi arendada ja kas ma üldse tahan sellega edasi töötada, kas see on professionaalsel tasandil huvitav, kas see võimaldab näitlejatel oma tööd uues arusaamises avastada. Selle meetodi järgi ei ole lihtne lavastada, sest tekib probleeme, mis ei allu stampidele. Seda küllap ka vaataja jaoks.

Näitleja, lavastaja ja õppejõud Katariina Unt. — Foto: Sander Ilvest

Tšehhovlik inimeseks olemise idee – kas see võiks olla põhjus, miks seda tükki vaatama tulla?

Jah. Kui keegi haakub teemadega, millest olen püüdnud siin rääkida... Et ajab närvi.

Aga ma mõistan, et see on ressurss, selleks peab olema jaksu.

«3ÕDE» mängivad erilised noored näitlejad, nemad on vaatamist väärt.

Ja võibolla on see viimane «Kolme õe» lavastus Eestis sellel sajandil? Aitab ju küll, eks ole?

Mulle tähendab «Kolm õde» eelkõige seda lõputut igatsust. Mida sina igatsed, mille poole õhkad?

Ma igatsen... See tunne ise on vist kõige tähtsam. *Desidero ergo sum.*

Igatsen – sõnastades sellega ka oma loomingulised otsingud kunstnikuna – ühte spetsiifilist lapsepõlve tunnet, kui elu oli kõik, see oli ilus ja terviklik. Totaalne, tingimusteta aegruum. Kuidas on võimalik, et saab elada nii täiuslikult, nagu pühaduses, mis tundetasandil ongi elu mõte?

Siis kasvad suuremaks ja aeg saab su kätte. Ühel hetkel küsid endalt, mis elu ma elan? Kas see pole vaid hale jäljendus?

Ma igatsen uuesti lähemale hetkedele, kus kõik on klaar. Vahel õnnehetkedes see õnnestub. Mõni hetk kestab kauem, siis on rõõm eriti suur. Otsin ennast, tahaks endale uuesti ligi saada, ka loomingus.

Katariina Unt

- Näitleja ja lavastaja
- Sündinud 6. detsembril 1971 Tallinnas
- Õppis Pärnu 6. keskkoolis ja muusikaakadeemia kõrgemas lavakunstikoolis (16. lend)
- 1994–2001 Tallinna Linnateatri näitleja
- 2001–2007 vabakutseline näitleja
- 2007–2015 VAT Teatri näitleja
- 2012–2016 lavakunstikooli 27. lennu juhendaja (koos Peeter Raudsepaga) ja näitlejatöö õppejõud.
- Alates 2017 Viljandi kultuuriakadeemia näitlejatöö lektor
- Rollid tosinas filmis ja paarikümnes lavastuses, lavastanud diplomitööd «Klaasist loomaaed» (2015), «Kosmilised saialilled» (2019), «Toatüdrukud» (2021) ja «Sorry, me teeme Tšehhovit» (2023).
- Hulk teatriauhindu, sh parim peaosa ja parim kõrvalroll, Panso, Lauteri ja Tohvelmanni nimeline auhind ning stipendium «Ela ja sära».